

РЕКОМЕНДАЦІЇ

слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань молоді і спорту на тему:

«Шляхи вдосконалення законодавчого забезпечення сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності»

м. Київ

20 серпня 2026 року

Учасники слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань молоді і спорту на тему: «Шляхи вдосконалення законодавчого забезпечення сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності» (далі – учасники слухань), що відбулися 20 серпня 2026 року, зазначають, що в Україні вже сформовано належне законодавче забезпечення сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності.

13 грудня 2022 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (далі – Закон), який був підписаний Президентом України 29 грудня 2022 року та набрав чинності 1 січня 2023 року. Змінами до Бюджетного кодексу України, внесеними Законом України № 1789-VIII від 20 грудня 2016 року (в редакції Закону України № 3278-IX від 27 липня 2023 р.) врегульовано питання фінансування програм та проектів з утвердження української національної та громадянської ідентичності.

Постановою Кабінету Міністрів України № 1322 від 15 грудня 2023 року схвалено Стратегію утвердження української національної та громадянської ідентичності та затверджено операційний план заходів з її реалізації у 2023-2025 роках. Постановою Кабінету Міністрів України № 864 від 30 липня 2024 року затверджена Державна цільова соціальна програма з утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2028 року.

На базі Міжвідомчої комісії з питань національно-патріотичного виховання утворено Координаційну раду з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності при Кабінеті Міністрів України, до складу якої входять представники суб'єктів, що здійснюють державне регулювання у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, а також представники інститутів громадянського суспільства, науково-дослідних установ, організацій, інститутів громадянського суспільства, зокрема тих, що працюють з українською молоддю за кордоном а також з тимчасово окупованої території України.

Затверджено Типове положення про координаційну раду з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності при Раді

міністрів Автономної Республіки Крим, місцевому органі виконавчої влади, органі місцевого самоврядування, що дало можливість утворювати такі координаційні ради на регіональному (місцевому) рівні (постанова Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2023 року № 364).

Затверджено Порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності (постанова Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2023 року № 1196).

Затверджено Типову освітню програму підвищення кваліфікації фахівців у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності (наказ Міністерства молоді та спорту України від 14 березня 2024 року № 1587).

Затверджено Порядок використання (залучення) особового складу, ресурсів та засобів сил безпеки і сил оборони, забезпечення заходів безпеки, медичного забезпечення під час здійснення заходів військово-патріотичного виховання (постанова Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2024 року № 371).

Внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 року № 1014 «Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі» (постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2026 року № 999), що передбачають включення завдань щодо реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності у діяльність молодіжних центрів всіх рівнів, зокрема щодо залученням до реалізації заходів громадян України, які проживають за кордоном або на територіях, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією.

На підзаконному рівні також врегульовано інші питання функціонування сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності.

Прийняття та імплементація Закону у 2023-2026 роках забезпечили системність реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності на всіх рівнях: місцевому, регіональному та загальнонаціональному шляхом:

створення та функціонування понад 500 координаційних рад з питань утвердження української національної та громадянської ідентичності на всіх рівнях;

прийняття у 20 областях регіональних програм з утвердження української національної та громадянської ідентичності;

збільшення видатків на реалізацію державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності з 102 млн 865 тис. грн у 2024 році до 127 млн 537 тис. грн. у 2026 році;

проведення спільно з структурними підрозділами з питань молоді та спорту обласних державних (військових) адміністрацій та державної установи «Всеукраїнський молодіжний центр» та у партнерстві з інститутами громадянського суспільства та силами безпеки і оборони понад 100 всеукраїнських заходів спрямованих на утвердження української національної та громадянської ідентичності, оборонної свідомості та громадянської стійкості (з загальним охопленням близько 1 млн осіб);

підготовки понад 300 фахівців, які працюють у цій сфері.

Міністерством молоді та спорту України проведено моніторинг виконання операційного плану заходів з реалізації у 2023-2025 роках Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року. У моніторингу зазначено, що три стратегічні цілі Стратегії виконані на 100 відсотків, четверта – на 95 відсотків. Також позитивними є очікувані результати реалізації Стратегії – 72,8 мільйони осіб охоплені заходами та проектами сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності; за результатами репрезентативного соціологічного дослідження у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, проведеного Міністерством молоді та спорту України, 92 відсотки громадян пишаються українським громадянством та українським походженням; від 56 до 65 відсотків молоді (в залежності від вікової групи) планує брати участь у виборах Президента України, Верховної Ради України, місцевих рад; 47 відсотків громадян за даними соціологічних досліджень готові захищати незалежність та територіальну цілісність України зі зброєю в руках, 58 та 57 відсотків громадян спілкуються українською мовою у сімейному оточенні та приватному житті відповідно.

Водночас, у моніторингу не проаналізовані інші результати зазначеного соціологічного дослідження. Коли мова йде про виїзд за кордон, 9-10 відсотків молоді віком 14-24 років відповідають, що хочуть емігрувати з України, а 30-31 відсоток молоді цих вікових категорій, що хочуть, можливо, емігрувати на деякий час. Від 37 до 53 відсотків молоді (в залежності від вікової групи) розглядає можливість зміни громадянства. Від 41 до 47 відсотків молоді (в залежності від вікової групи) не готові зі зброєю захищати Україну.

Зовсім не довіряють центральній владі 21 відсоток молоді віком 14-19 років, 34 відсотки молоді віком 20-24 роки, 37 відсотків молоді віком 25-29 років та 42 відсотки молоді віком 30-34 роки. За даними Дослідження медіаспоживання населення України, проведеного соціологічною компанією Gradus на замовлення Міністерства культури України у лютому–березні 2026 року, 41% опитаних регулярно, щонайменше раз на тиждень, споживає російськомовний контент. Серед підлітків віком 14–17 років цей показник становить 59%. Telegram-каналам довіряють 39% опитаних, тоді як офіційним державним джерелам, зокрема сайтам і сторінкам органів влади, – 34%. Серед осіб віком 14–24 роки рівень довіри до Telegram-каналів становить 45%. А

враховуючи, що значна частина респондентів відмовляється відповідати на питання соціологів, а частина корегує свої відповіді на суспільно прийнятні, фактична ситуація набагато гірше. Яскравим підтвердження цього є виїзд за кордон значної частини молоді молодше 23 років після отримання відповідного дозволу в минулому році.

Зазначені дані свідчать про те, що, попри значні досягнення під час реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, перед державою постають досить серйозні виклики, і необхідно шукати шляхи розв'язання відповідних проблем, як шляхом внесення змін до законодавства, так і корегування практичної діяльності у зазначеній сфері, посиливши увагу до громадян, стосовно яких в силу різних причин державна політика у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності виявилась недостатньо ефективною, у тому числі до громадян, які перебувають на тимчасово окупованій території або за кордоном, та до громадян які є внутрішньо переміщеними особами. Одним з таких шляхів є внесення змін до Закону, інших нормативно-правових актів, що регулюють сферу утвердження української національної та громадянської ідентичності.

Тому до плану законопроектних робіт Верховної Ради України на 2026 рік включено проект Закону про внесення змін до Закону України "Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності", що має бути внесений до Верховної Ради України Кабінетом Міністрів України.

Міністерством молоді та спорту України спільно з громадською експертною платформою IDEM підготовлені пропозиції щодо:

уточнення термінології Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»;

уточнення співвідношення понять української національної та громадянської ідентичності в межах цілісної правової рамки;

відображення у Законі питань європейської ідентичності та дотримання основних цінностей Європейського Союзу;

актуалізації основних завдань державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності;

визначення завдань державної політики щодо громадян України, які перебувають за кордоном, у тому числі стосовно сприяння їх добровільному поверненню, а також щодо громадян України, які перебувають на тимчасово окупованій території України, виїхали з неї на іншу територію України або за межі України, а також повернулися з території Російської Федерації;

розширення переліку органів виконавчої влади, що здійснюють державне регулювання у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності;

урахування локальних ідентичностей під час формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності;

забезпечення належного і передбачуваного фінансування.

Учасники слухань наголошують на тому, що ключовою метою вдосконалення законодавчого забезпечення сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності є залучення максимальної кількості громадян України до національно-патріотичного виховання, військово-патріотичного виховання та громадянської освіти, повернення до України громадян, які виїхали після початку повномасштабного вторгнення, посилення уваги до громадян, які знаходяться на тимчасово окупованій території.

Учасники слухань вважають, що всі пропозиції щодо вдосконалення Закону України, інших нормативно-правових актів, що регулюють сферу утвердження української національної та громадянської ідентичності, мають пройти широке громадське та експертне обговорення, у тому числі на регіональному та місцевому рівні, що забезпечить врахування думки громадян України при внесенні урядового законопроекту.

Враховуючи викладене, учасники слухань **рекомендують:**

1. Кабінету Міністрів України:

1) доручити Міністерству молоді та спорту України спільно із заінтересованими органами державної влади під час розроблення проєкту Закону України про внесення змін до Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності»;

а) опрацювати та врахувати пропозиції щодо:

удосконалення термінологічного апарату Закону з урахуванням актуальних суспільних процесів, наукових та експертних напрацювань;

перегляду ціннісних орієнтирів сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності з урахуванням виміру європейських цінностей, закріплених статтею 2 Договору про Європейський Союз;

актуалізації завдань державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності з урахуванням наслідків збройної агресії російської федерації, тимчасової окупації, внутрішнього і зовнішнього переміщення громадян;

актуалізації завдань державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності з урахуванням наслідків збройної агресії російської федерації, тимчасової окупації, внутрішнього і зовнішнього

переміщення, зокрема щодо громадян України, які перебувають за кордоном, та громадян України, які перебувають на тимчасово окупованій території України, виїхали з неї на іншу територію України або за межі України;

розширення переліку органів виконавчої влади, що здійснюють державне регулювання у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності;

узгодження положень Закону з іншими Законами України, ухваленим після 1 січня 2023 року;

б) забезпечити обговорення пропозицій щодо внесення змін до Закону на регіональному та місцевому рівні до 1 жовтня 2026 року.

в) внести проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» до Кабінету Міністрів України до 20 жовтня 2026 року;

2) Міністерству соціальної політики, сім'ї та єдності України, Міністерству у справах громад, територій та внутрішньо переміщених осіб України, Міністерству економіки та довкілля України надати Міністерству молоді та спорту України пропозиції щодо завдань і повноважень відповідних центральних органів виконавчої влади у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, які доцільно передбачити під час оновлення Закону, з урахуванням визначеної законодавством компетенції.

3) Міністерству молоді та спорту України разом з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади проаналізувати питання фінансового забезпечення виконання завдань державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності.

4) Міністерству молоді та спорту України, Міністерству у справах ветеранів України, Міністерству освіти і науки України, Міністерству оборони України, місцевим органам виконавчої влади вжити заходів щодо посилення залучення ветеранів війни до формування та реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, розглянувши можливість належної фінансової підтримки ветеранів війни, залучених як менторів, та збільшення оплати праці педагогів, які працюють у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності;

5) Міністерству освіти і науки України, Міністерству молоді та спорту України, Міністерству соціальної політики, сім'ї та єдності України посилити вимоги до осіб, які працюють з дітьми та молоддю, зокрема передбачити недопущення до педагогічної роботи та іншої роботи з дітьми та молоддю осіб, які здійснюють діяльність, спрямовану проти Української держави, у тому числі на тимчасово окупованих територіях;

6) Міністерству соціальної політики, сім'ї та єдності України, Міністерству культури України посилити увагу до культури тимчасово окупованих територій,

забезпечивши її збереження, дослідження та інтеграцію до загальнонаціонального культурного простору та розуміння української громадянської ідентичності та передбачити підготовку фахівців для подальшої роботи з тимчасово окупованими територіями.

2. Місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування сприяти обговоренню пропозицій щодо внесення змін до Закону «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», підготовлених Міністерством молоді та спорту України, за участі інститутів громадянського суспільства, представників закладів сфери утвердження української національної та громадянської ідентичності, наукових установ до 1 жовтня 2026 року та направити результати обговорення до Міністерства молоді та спорту України та Комітету Верховної Ради України з питань молоді і спорту.

